

Noen spørsmål til landsmenn om Feldmann-saken

Av Ingebjørg S

Jeg har truffet mennesker som har fulgt Feldmann-saken i disse dagene i stum forferdelse, som ikke har villet tro sine egne øyne når de av avisreferatene så hva som skal være fort fram til rettferdiggjørelse av dette overlagte mordet på to hjelpeløse flyktninger. De satt ikke langt borte fra begivenhetene i 1942 eller seinere krigsår, mange var kanskje midt oppe i like farefullt arbeid som de to tiltalte fra Skrikerudtjernet. Mange har kanskje flere ganger vært oppe i like farlige situasjoner og hatt et like stort ansvar hvilende på seg, uten at tanken på å ta menneskeliv har demret for dem. Nå hører de fra ledende hjemmefronthold at til og med et planlagt dobbeltmord på flyktninger kunne forsvares i en vanskelig situasjon. At det var helt rett å til kjøkke, modige, rådsnare hjemmefrontmenn etter å ha hatt 3-4 dager å tenke seg om på kaldt og rolig sier til hverandre: «I morgen får vi ta de to brysomme, korpulente flyktningene med opp til tjernet og ta livet av dem. For vi må ikke glemme at vår oppgave er å redde menneskeliv.»

Noen av de menneskene jeg nevnte mener at de behøver ikke å skamme seg over å ha arbeidet i en «hjemmefront» der en slik forbrytelse kunne hende. En kan ikke kreve at 100 pst. av de som ble med holdt mål på alle måter. Men de kan ikke la være å skamme seg til dypet av sin sjel over hjemmefrontledere som godkjenner Skrikerudmordet i prinsipp, og de skammer seg over å være demokratiske medborgere i et folk der lagmannsretten kan ta samme prinsippavgjørelse.

På egne og andres vegne vil jeg få rette dette spørsmålet til landsmenn: Ville det blitt blank frifinnelse i denne saken **hvem enn ofrene hadde vært?** La meg få lov å spørre: hvis Didrik Arup Seip med kone var kommet til denne garden som flyktninger, kanskje den ene med edelagt fot, den andre med svakt hjerte, begge to i nervøst sammenbrudd etter harde forfølgelser, så det sa umulig ut for dem å få dem til Sverige i de dagene, — ville de to karene da bestemt seg for å ta dem med til tjernet dagen etter og drepe dem? Eller om det hadde vært fabrikkarbeider Andresen og frue, Paal Berg og frue, dr. Sven Oftedal og frue? Eller rett og slett hr. og fru Olsen, ikke jødiske nordmenn, uten et navn i hjemmefronten eller finansfronten, men i alle fall med slekt og venner og landsmenn rundt om i Norge som en dag kunne komme til å spørre: hva gjorde dere med min far? min bror? min sønn? min venn?

Kanskje noen straks vil innvende: Seip og Berg og Andresen og Oftedal og Olsen var i hvert fall ikke **korpulente**, så det er ikke noe sammenligningsgrunnlag. — Nei, jeg har forstatt at korpulensen deres var et bestemt og alvorlig anklagepunkt mot ekteparet Feldmann. Dessuten var de hysteriske. Ja, jeg mener nå absolutt å sette at de andre ektepar jeg har nevnt, skulle opptre like hysterisk som Feldmanns. Nå har jeg aldri hørt noen snakke om hysteri i forbindelse med et eneste av de navn jeg nevnte. Men jeg vet enkelte like fremtredende menn, i høye stillinger her i landet i dag, bl. a. en meget fremstående humanist, som opptrådte så hysterisk i kritiske øyeblikk under krigen at han sikkert ville ha vært minst like vanskelige å ha med å gjøre i Trøgstad som ekteparet Feldmann.

Ville de to Trøgstadkarene ha vågd å ta livet av Seips eller Oftedals eller av denne fremtredende unevnte humanisten og frue? Og om de hadde funnet det nødvendig, ville saken fått den samme presse som nå, ville lagretten felt samme kjennelse?

Eller ble gjerningen gjort, blir gjerningen forsvart, blir forsvaret støttet fordi det her dreide seg om to en-somme korpulente jøder som kom fra et fjernt land og som ikke hadde sorgende slekt eller innflytelsesrike venner som en dag kunne spørre: hva gjorde dere mot disse våre?

Jeg har med vilje unngått ordet vel-

havende i denne forbindelse. Det åpner andre aspekter, men etter min mening er mordet nok, om en ikke skal regne med at det ble begått for vinnings skyld.

Så har jeg et spørsmål til flyktningførere og andre landsmenn angående nødvendigheten i det hele. Hvor blir det nå av de tusen festlige historiene av flyktningeksportens stolte saga om rådsnarhet og fantasi, om kamuflasje og bortførelse og narring oppi stry av de dumme tyskerne. Trøgstadkarene hadde flere dager til å tenke seg om enn det blir forunt de fleste en vanskelig situasjon. Sto deres fantasi stille så lenge, kunne de kanskje søkt råd hos klokere hoder. Kanskje kunne noen foreslått en måte å få fraktet ekteparet tilbake til Oslo på, så de kunne gjemmes i storbyens dyp til lettere transportmuligheter kunne skaffes? Det hendte rett som det var i de dager at jødiske flyktninger mistet kontakt med de som skulle føre dem til Sverige og på egen hånd fant veien tilbake til Oslo, uten å ha noen vansker. Et enkelt ektepar, jødisk og korpulent, kom tilbake 4 eller 5 ganger og forferdet hver gang sine hjelpere med å dukke opp igjen i de mest ubeleilige tidspunkt, og utsatte dem for fare. Jeg tror at disse hjelperne til slutt følte den mest intense trang til å myrde! Men det falt dem ikke akkurat inn at det var en løsning å tenke på. Og ekteparet lever lykkelig i Sverige i dag. — Og om det

nå var umulig å få Feldmanns til Oslo igjen i de kritiske dagene, — skulle de ikke kunne gjemmes der ute? Var det tusener eller hundretusener forfulgte som ble gjemt «under jorda» i det lille flate oversiktlige Nederland i måneder og år, mens landet var som et hvepsebol av tyskere?

Under jorda ja. En polsk-jødisk lærer kunne i fjor fortelle meg en litt annen historie. Ikke fra Norge, der vi vet at moral og kultur stort sett står høyere enn noe annet sted på jorden, men fra Polen, fra det primitive foraktede folket i øst. Denne læreren kom på vill flukt til en fattig polsk bonde midt under de verste jødeforfølgelsene. Han hadde med seg sin kone og en tre år gammel gutt, sin bror og svigerinne med en småpike på fire år, en gammel mor og far. De var jøder alle sammen, og vi vet at polakkene ikke har vært så svært glad i jødene. Det hadde vært den enkleste sak av verden for denne fattige bonden å utlevere hele flokken til tyskerne som nettopp holdt voldssomme razziaer i distriktet, og han visste hva han kunne vente seg om han ble grepet i å hjelpe jødene. Men han fikk straks karene til å hjelpe seg med å grave en jordhule som munnet ut under kjøkkengulvet i den enkle stua hans, og en stige ble satt ned i hullet. Arbeidet måtte gå fort, hullet ble lite, de 8 menneskene måtte ligge på ryggen på litt halm nede på bunnen av hullet uten å kunne strekke føttene ut, og de ble liggende der i 1½ år, holdt i live av en suppekopp om dagen. Det er ikke deres lidelser vi her skal dra fram, de overlevde alle, seig om helsen var knekket for noen av dem, men jeg har sett de to barna leke glade og muntre i et flyktninghjem. Flere ganger om uken hadde de nede i hullet sitt hørt tyske hæl trampe på kjøkkengulvet under de talløse razziaene.

Slik var det hundrer av polske bonder gjemte jødiske flyktninger midt i de tyskherjede områdene i måneder og år. Var mulighetene i Trøgstad færre?

slekt og venner og andre landsmenn?

Det kom ikke mange norske jøder tilbake fra gaskamrene som kan spørre etter sine i dag, og de fleste har mistet så grenseløst meget at de ikke orker å stå fram og spørre. Men jeg vet at det svir mange av dem i sjelen. — Det lever ikke noen av Feldmanns familie som kan si noe. Men skulle ikke den dypeste meningen i et demokrati være

Et siste spørsmål: Hvis en fremstående nordmann og hans kone hadde

endit i Skrikerudtjernet under de samme omstendigheter, ville det ikke nå vært et ramaskrik fra fremstående nordmenn over hele landet? Om bare et vanlig norsk ektepar hadde flytt opp som offer for en slik tragedie, ville det ikke reist seg et skrik i pressen fra

at hver enkelt av de frie medborgere hadde ansvar for hverandre, at hver av oss var vår brors vokter? Og om det ikke fins høye embetsbrødre eller klassefeller eller slekt og venner som kan spørre, skulle ikke hver enkelt av oss som mennesker i denne saken rette spørsmålet til de to tiltalte: hva gjorde dere med våre brødre?